

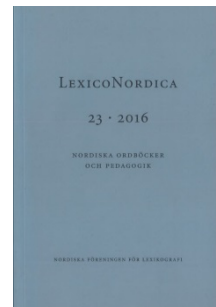
LexicoNordica

Titel: Studenternas användning av hjälpmedel vid översättning från svenska (L2) till finska (L1)

Forfatter: Jaana Puskala

Kilde: LexicoNordica 23, 2016, s. 139-160

URL: <https://tidsskrift.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© 2016 LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Studenters användning av hjälpmedel vid översättning från svenska (L2) till finska (L1)

Jaana Puskala

The aim of this study is to explore how university students with Swedish as their major or minor subject have used different kinds of translator aids (Swedish/Finnish). The present article comprises the results of two studies conducted by the author in 2009 and 2015. When translating a specialised text in the field of economics, 19 students have logged their searches in protocols. The results of the two studies show that the students most often resort to bilingual online dictionaries when translating from L2 to L1. It therefore follows that critical data mining skills ought to be taught more effectively to the students.

1. Inledning

I en tidigare studie om den faktiska användningen av hjälpmedel (Pilke & Puskala 2010) har det kommit fram att finska universitetsstuderande vid översättning från L2 till L1 nästan enbart söker motsvarigheter till källspråkliga ord och uttryck i tvåspråkiga digitala ordböcker, att de oftast väljer det första alternativet som de hittar och att de alltså inte förhåller sig speciellt kritiskt till de hjälpmedel som de anlitar.

Utvecklingen inom området har varit snabb. I en tidigare enkätundersökning (Pilke 2008) angav finska universitetsstuderande att de ansåg den tryckta ordboken vara det viktigaste och tillförlitligaste hjälpmedlet vid översättning.

Användarstudierna har ökat explosionsartat på 2000-talet (se t.ex. Tarp 2008:5–7) efter att bristen på dylika har påpekats av bl.a.

Mackintosh (1998:123) och Boogaards (1998:151). Det är dock svårt att jämföra resultaten från de olika undersökningarna på grund av bl.a. olika utgångspunkter och skillnader i informantgrupper.

Några av de färskaste användarstudierna är utförda vid Helsingfors universitet av Eskelinen & Garant (2011) och av Pakkala-Weckström (2011, 2015). Dessa fokuserar på översättning från L2 (engelska) till L1 (finska). Eskelinen & Garant (2011:24) konstaterar i sin enkätundersökning att studenterna så gott som alltid anlitar hjälpmedel på Internet vid översättning från L2 till L1.

Pakkala-Weckström (2011) lät två studentgrupper, den ena som studerade till språklärare och den andra som studerade översättning, översätta en text från L2 till L1 utanför lektionstid. Hon kom bl.a. fram till att översättarstuderandena använde mera tid för uppgiften och anlidade flera olika typer av hjälpmedel än språkläroestuderandena gjorde. I sin senare studie (2015) lät Pakkala-Weckström en längre hunnen grupp på 19 studenter bokföra alla sina sökningar under hela översättningskursen. Studenterna arbetade alltså utanför lektionstid med sina översättningar och anlidade främst Internetkällor: ordböcker, Google, Wikipedia samt parallelltexter om EU. Vid översättning av matrecept och av en populärvetenskaplig text inom psykologi anlidades också tryckta parallelltexter och experter.

Bland studier där studenters översättningsprocesser står i fokus kan nämnas Kivilehto (2013). I hennes studie fick studentgrupper översätta recept till och från sitt förstaspråk finska till och från sina andraspråk svenska och tyska. Hon konstaterade att studenterna ofta var fastlåsta vid källspråkliga formuleringar och att detta var speciellt fallet när de översatte från förstaspråk till andraspråk (Kivilehto 2013:211).

1.1. Syfte

Syftet med den här undersökningen är att studera hur och var

universitetsstuderande med språk som huvudämne söker och väljer information i samband med en översättningsuppgift där de översätter till sitt förstaspråk. Studien visar också om det har skett några förändringar under den tidsperiod på sex år som skiljer den aktuella och den tidigare undersökningen med samma upplägg (Pilke & Puskala 2010).

Resultaten, som synliggör sökprocesser, kan användas speciellt i översättningsundervisning och i undervisning i språkrelaterad informationssökning i allmänhet. Resultaten kan också ge en antydan om vilka slags förbättringar som kunde vara aktuella i fråga om den allmänna användbarheten av ordböcker, speciellt med tanke på substansrelaterat innehåll i dem.

1.2. Materialinsamling och metod

Vid materialinsamlingen användes samma metod som år 2009, dvs. kvalitativ protokollundersökning (Bergenholtz & Tarp 1994:81–83, se även Pilke & Puskala 2010:434). Informanterna fick alltså skriftligt reflektera över vad de såg som problematiskt, vilka hjälpmedel de konsulterade och varför, om de hittade det som de sökte och om de var nöjda med problemlösningen. Till skillnad från t.ex. Atkins & Varantola (1998) arbetade studenterna i studien individuellt när de bokförde sökningarna och konsultationerna.

Det är också relevant att beskriva själva situationskontexten: informanternas bakgrund, deras behov, den faktiska användningen och resultat av användningen (se Tarp 2008:8–9). Listan över de hjälpmedel som var tillgängliga vid testtillfället presenteras i avsnitt 1.3.

Materialet är insamlat på en kurs i översättning hösten 2015. Informanterna hade deltagit i en kurs i översättning från svenska till modersmålet finska våren 2015 eller tidigare, och även om kursen hösten 2015 var en kurs i översättning från modersmålet finska till svenska, kom jag överens med kursens lärare om att jag fick samla

in material till min undersökning och att en av lektionerna på 90 minuter kunde användas till en översättning från svenska till finska.

Materialet i den tidigare undersökningen samlades in på en kurs i översättning från svenska till modersmålet finska våren 2009. Bakgrundsuppgifter om informanterna är sammanställda i tabell 1.

	2009	2015
Antal	6	13
Ålder	19–23	20–52
Antal andra kurser i översättning eller tolkning	0–2	1–5
Antal personer med arbetserfarenhet inom översättning eller tolkning	1	2

Tabell 1: Bakgrundsuppgifter om informanterna.

Bland de 13 informanterna år 2015 är 3 informanter 45 år eller äldre. De övriga 10 informanterna är 20–22 år gamla. De tre äldre informanterna kan eventuellt skilja sig från de yngre genom att de har en längre livserfarenhet vilket kan skönjas i deras översättningar och i deras sätt att använda hjälpmedel. Speciellt en av de tre kan ha tillägnat sig mer avancerade sökmetoder i och med att hen uppgav sig ha arbetserfarenhet inom översättning.

År 2009 var alla informanter ungefär jämgamla sinsemellan, men bland dem angav en att hen medvetet satsade på en karriär som översättare och att hen hade deltagit i flera kurser i översättning och tolkning.

Det större antalet kurser som deltagarna år 2015 avlagt har sin förklaring i examensreformen år 2012, där antalet obligatoriska kurser i översättning och tolkning ökade.

Materialet år 2009 samlades in under en vanlig lektion på 90 minuter efter att ungefär hälften av kursen hade avverkats. Alla studenter fick originaltexten på papper och ett blankt protokoll i

elektronisk form. De skulle båda åren översätta texten och samtidigt bokföra de ord och fraser de sökte i olika källor, år 2015 enligt den modellsökning som presenteras i tablå 1 i avsnitt 1.3.

Den text som studenterna skulle översätta är vald så att den kunde vara ett autentiskt fackspråkligt översättningsuppdrag. Den praktiska undervisningssituationen sätter sina ramar för textvalet. För att studenterna under 90 minuter ska hinna både översätta texten och bokföra sina val av hjälpmedel ska texten vara tillräckligt kort men ändå utgöra en helhet. Därför föll valet på en text som representerar genren pressmeddelande. Informanterna över-satte samma text både år 2009 och 2015, vilket gör resultaten jämförbara.

Texten *Axindustries förvärvar LVD Lastvagnsdelar AB* med sitt tudelade syfte, att informera om något aktuellt och att främja företagets egna mål, är en typisk representant för genren pressmeddelande. Också textens innehåll och form är genretypiska. De sedvanliga ekonomiska och branschrelaterade faktauppgifterna om förvärvet samt om köparen och säljaren ingår i den relativt korta texten på 259 ord där personer på höga poster i de inblandade företagen citeras och där texten följer den typiska dispositionen för en nyhet, strukturen med fallande nyhetsvärde. Det ingår också en separat text på 130 ord i slutet av det egentliga pressmeddelandet, där sändaren, dvs. det köpande företaget presenteras. Texten innehåller på ett genretypiskt sätt några andra relaterade genrer, t.ex. tekniska och juridiska (se Puskala 2003:82–93, 245f, 285f.)

1.3. Testsituation

Studenterna skrev sina texter och protokoll på dator under en lektion på 90 minuter både år 2009 och 2015. De hade båda åren möjlighet att konsultera den tvåspråkiga pappersordboken *Stora svensk-finska ordboken 1–3* (1982–1987), den tvåspråkiga fackordboken *Tekniikan ja kaupan sanakirja* 'ordbok för teknik och eko-

nomi' (1995) och en handbok i finsk språkvård, *Kielenhuollon käsikirja* (Iisa m.fl. 1999). De hade också tillgång till Internet där de oftast använde den elektroniska ordbokssamlingen MOT med bl.a. *Norstedts svenska ordbok* och en tvåspråkig finsk–svensk ordbok samt olika fritt tillgängliga ordböcker och sökmaskinen Google.

Studenterna får alltid en introduktion i användning av hjälpmedel och i praktiskt översättningsarbete i början av översättningskursen från svenska till modersmålet, vilken ingår i deras studier under första året. I introduktionen ingår ett allmänt råd att man inte ska översätta ord och satser utan överföra betydelser. Att man hittar en motsvarighet till ett ord eller uttryck i en tvåspråkig ordbok räcker sällan. Man ska dessutom kontrollera betydelsen i en enspråkig ordbok, fundera på om motsvarigheten kan användas i den aktuella texten samt leta efter parallelltexter på både källspråket och målspråket där ordet/uttrycket och motsvarigheten används. Det är också viktigt att fundera på om det är fråga om en term som har en exakt motsvarighet eller om ett uttryck vars motsvarighet kan variera samt ta hänsyn till eventuell intertextualitet, dvs. om textavsnittet eller frasen ursprungligen har använts i en annan text och om den texten redan är översatt till målspråket.

Studenterna fick veta att det var fråga om en vetenskaplig studie om användning av hjälpmedel och att prestationen inte påverkade kursresultatet. Uppgiften introducerades för gruppen år 2015 med hjälp av en modellsökning av termen *berustat säteri* som presenteras i tablå 1. Termen hade ingått i en text om C. E. Linné och hans gård Hammarby, som översattes på kursen i översättning från svenska till finska vilken de flesta informanterna deltog i våren 2015. Meningen, där termen ingick, löd *Hammarby var nämligen ett s.k. berustat säteri*.

De två centrala termerna förknippade med sökprotokollet, *sökning* och *konsultation* kan definieras enligt följande. *Sökning* syftar på ett ord eller ett uttryck som en informant har sökt i något eller några hjälpmedel, medan *konsultation* syftar på de enskilda gångerna då en informant har konsulterat ett hjälpmedel för att

Jag sökte detta (ord eller fras)	Jag sökte så här	Jag hittade detta	Jag var nöjd/ Jag var inte nöjd = följande sökning
<i>säteri</i>	MOT sve-fi <i>säteri</i>	inget	nej
<i>berustat säteri</i>	Google: <i>berustat säteri</i> http://www.viljan.org/fastigheter1880_1937/smf_nr_10_husf.htm	<i>säteri</i> är ett slags fräsegård, <i>berustat</i> innebär att man skulle hålla ett visst antal ryttare till förfogande inom indelningsverket	ja, delvis. Betydelsen blev klar.
<i>säteri</i> också på finska?	den enspråkigt finska Kielitoimiston sanakirja <i>säteri</i>	verosta vapaa (aatelisen) asuintila, säteritila.	Ja, <i>säteri(tila)</i> , men <i>berustat</i> ?
<i>berusta, rusta</i> är väl <i>varustaa</i> på finska?	Google: <i>varustettu säteritila</i> http://suku.genealogia.fi/archive/index.php/t-7581.html	Useimmat perustetuista sätereistä muu-tettiin nk. varus-tetuiksi sätereiksi tai säterirust-holleiksi.	Ja, <i>varustettu säteri(tila)</i>

Tablå 1: Modellsökning för *berustat säteri* 2015.

hitta det aktuella ordet eller uttrycket. Om antalet sökningar och konsultationer sammanfaller innebär det att informanten har varit nöjd med det som hen har hittat i det första hjälpmedlet hen konsulterat.

Modellsökningen för *berustat säteri* omfattar sammanlagt fyra konsultationer, den första i en elektronisk tvåspråkig svensk-finsk ordbok utan resultat (rad 1), den andra i en källspråklig parallelltext (rad 2), den tredje i en elektronisk enspråkig finsk ordbok

(rad 3) och den fjärde i en målspråklig parallelltext (rad 4). Efter de fyra konsultationerna var både betydelsen hos *berustat säteri* och den finska motsvarigheten till den (*varustettu säteri*) bekräftade.

Berustat säteri är en term inom historia, och den svenska parallelltexten har publicerats på webbplatsen <vilan.org>, med historisk information om området Vilan i Kristianstad. Den finska parallelltexten är en lång diskussionskedja på den genealogiska webbplatsen <suku.genealogia.fi> där den förväntade motsvarigheten *varustettu säteri* används.

2. Kvantitativa resultat

Informanterna översatte år 2009 i genomsnitt 230 ord (ca 80 %) av originaltexten och bokförde sammanlagt 87 sökningar och 109 konsultationer, dvs. ca 15 sökningar och 18 konsultationer per informant. De motsvarande siffrorna år 2015 var 185 ord (ca 65 %), 146 sökningar och 174 konsultationer, dvs. ca 12 sökningar och 15 konsultationer per informant. Antalet sökningar och konsultationer sammanfaller nästan med varandra, vilket innebär att studenterna för det mesta har varit nöjda med den information de har hittat vid den första konsultationen. Siffrorna är sammanfattade i tabell 2.

	2009		2015	
	Variationsvidd	Genomsnitt	Variationsvidd	Genomsnitt
Översatta ord	157–292	230	37–308	185
Sökningar	8–22	15	4–26	12
Konsultationer	8–27	18	6–26	15

Tabell 2: Kvantitativa resultat år 2009 och 2015.

Det kan skönjas en mycket tydlig skillnad mellan åren 2009 och

2015: informanterna har hunnit översätta avsevärt kortare avsnitt av texten år 2015 än år 2009. Det kan dock konstateras att en informant år 2015 hade en helt annan strategi än de övriga, vilket delvis men inte helt förklarar skillnaden. Hen står nämligen för det största antalet sökningar och konsultationer och för det minsta antalet översatta ord. Hen sökte först motsvarigheter till alla ord och uttryck som var främmande för hen och inledde därefter själva översättningsarbetet. De övriga informanterna år 2015 samt alla år 2009 arbetade parallellt med översättning och sökning.

De använda hjälpmedlen kan indelas i tre grupper: tryckta ordböcker, elektroniska ordböcker och övriga hjälpmedel. De tryckta ordböckerna har snabbt förlorat sin ställning bland studenterna som det viktigaste hjälpmedlet. I en enkätundersökning år 2006 (Pilke 2008) ansåg studenterna att den tryckta ordboken var förutom det viktigaste också det pålitligaste hjälpmedlet och att de oftare hittade det de sökte i en tryckt ordbok än i en elektronisk.

I den tidigare studien om den faktiska användningen av hjälpmedel från år 2009 konsulterades tryckta ordböcker av en enda student, i den uppföljande studien år 2015 av ingen. Både år 2009 och 2015 fanns det en student som enbart konsulterade de fritt tillgängliga elektroniska ordböckerna medan de övriga studenterna båda åren inledde sina konsultationer i den tvåspråkiga svensk-finska ordboken i ordbokssamlingen MOT.

Den kommersiella elektroniska ordbokssamlingen MOT har alltså bibehållit sin ställning som det ledande hjälpmedlet för studenterna. Det ingår bl.a. en tvåspråkig finsk-svensk ordbok och *Norstedts Svensk ordbok* i MOT, och den är tillgänglig på Vasa universitets intranät via det vetenskapliga biblioteket Tritonia. Om studenterna inte hittar en motsvarighet i den tvåspråkiga ordboken MOT konsulterar de ett annat hjälpmedel, vilket oftast är en av de en-, två- eller flerspråkiga fritt tillgängliga ordböckerna. Den populäraste bland dem var båda åren den flerspråkiga *sanakirja.org*. År 2009 konsulterades också den flerspråkiga *ilmainensana-*

kirja.fi och år 2015 de flerspråkiga *kaannos.com* och *oversatt.org* samt den enspråkiga svenska *synonymer.se*.

De övriga använda hjälpmedlen var i stort sett desamma i de två studierna. År 2015 använde några studenter dock olika valuta-räknare för att omvandla köpesumman i kronor till euro. År 2015 angav en student också att hen hade använt Google Translate i samband med en sökning. Resultaten presenteras i tabell 3.

Typ av hjälpmedel	2009		2015	
	n	%	n	%
Tryckta ordböcker	6	5	0	0
Kommersiella elektroniska ordböcker (MOT)	65	61	122	70
Fritt tillgängliga elektroniska ordböcker	20	19	21	12
Övriga hjälpmedel (parallelltexter osv.)	16	15	31	18
Totalt	107	100	174	100

Tabell 3: Antalet konsultationer i olika typer av hjälpmedel.

3. De tre mest frekventa sökningarna

I det följande redogörs för de tre mest frekventa sökningarna både år 2009 och 2015; vilka hjälpmedel studenterna har konsulterat, vilken information om sökorden som ingår i de olika hjälpmedlen, vilka motsvarigheter studenterna har valt samt om dessa motsvarigheter är adekvata i den aktuella kontexten.

Den mest frekventa sökningen både år 2009 och 2015 gällde det

mest centrala begreppet i texten, *förvärva* och verbalsubstantivet *förvärv*. År 2009 söktes *förvärva/förvärv* av fem av de totalt sex studenterna, år 2015 av alla de tretton studenterna. Den professionella översättaren genomförde inte någon sökning på *förvärva*.

Konsultationerna och det som artikeln *förvärva* i de konsulterade hjälpmedlen innehåller är sammanfattade i tabell 4.

Hjälpmedel	Konsultationer		Innehåll ¹
	2009	2015	
MOT sv-fi	4	8	hankkia 'skaffa', ansaita 'förtjäna' (hankkia tuloa'skaffa inkomster'), saavuttaa 'uppnå' (saada osakseen '?')
MOT Nordic	0	1	hankkia 'skaffa', saavuttaa 'uppnå', ostaa 'köpa', realisoida 'realisera'
Ilmainen-sanakirja.fi	1	0	luoda 'skapa', realisoida 'realisera', hankkia 'skaffa', ostaa 'köpa', värvätä 'värva', voittaa 'vinna'
Sanakirja.org	1	0	Ingen finsk motsvarighet. Synonymer: <i>vinna</i> , <i>anskaffa</i>
Kaannos.com	0	2	hankkia 'skaffa'
Oversatt.org	0	1	hankkia 'skaffa', ostaa 'köpa', ansaita 'förtjäna', saavuttaa 'uppnå', tavoittaa 'uppnå', ylittää 'uppnå', valloittaa 'erövra', voittaa 'vinna', kostua 'vinna'
MOT Norstedts	2	0	lyckas skaffa sig genom köp, arbete e.d. med avs. särsk. på ägodelar men äv. abstraktare: <i>surt förvärvade slantar; kommunen fick erbjudande om att förvärva byggnaden; förvärva kunskaper</i> □ äv. med avs. på ngt icke önskvärt: <i>förvärva fiender</i> □ spec. i motsats till ngt medfött gradvis lära in <i>perf. part.; psykol.>: <i>medfödda och förvärvade behov</i>
Lexin	0	1	lyckas skaffa sig; hankkia 'skaffa'
Synonymer.se	0	3	anskaffa, skaffa sig, köpa, införskaffa, ackvirera, komma över, få; förtjäna, göra sig värd; vinna, uppnå
Totalt: 9	8	16	

Tabell 4: Antalet konsultationer av begreppet *förvärva* i de olika hjälpmedlen samt innehållet i artikeln *förvärva* i dem.

1 Betydelseangivelserna på svenska inom enkla citationstecken ingår inte i hjälpmedlen.

Begreppet förvärva definieras i de olika hjälpmedlen oftast med hjälp av de synonyma begreppen skaffa och anskaffa. De flesta definitionerna har en individuell aktör som utgångspunkt: det är en människa som förvärvar kunskaper eller fienden, tjänar pengar eller som har förvärvade behov. En institutionell aktör kan man dock hitta i MOT Norstedts definition, där kommunen fick erbjudande om att förvärva byggnaden.

I ordboksartikeln *förvärva* i det mest frekvent anlitade hjälpmedlet, det tvåspråkiga MOT sv-fi, återfinns inga exempelmeningar vare sig på svenska eller på finska. Det enda som artikeln ger är tre ekvivalenter på finska av vilka två definieras med hjälp av ett synonymt uttryck inom parentes.

Knappheten i ordboksartikeln i MOT sv-fi har lett till att många studenter (2 av 4 studenter år 2009, 5 av 8 studenter år 2015) inte har varit nöjda med den konsultationen utan har sökt vidare i andra hjälpmedel. Studenternas val av motsvarigheter sammanfattas i tabell 5, där också den professionella översättarens val anges.

	2009	2015	Professionell översättare
Hankkia	2/6	6/13	
Ostaa	4/6	6/13	x
Yhdistää	0	1/13	

Tabell 5: Studenternas val av motsvarigheter till *förvärva* åren 2009 och 2015 samt den professionella översättarens val.

De tre motsvarigheterna till *förvärva*, *hankkia*, *ostaa* och *yhdistää*, vilka har använts av studenterna fungerar olika bra i sammanhanget.

Motsvarigheterna *hankkia* och *ostaa* ligger båda betydelsemässigt nära betydelsen hos *förvärva*. Motsvarigheten *hankkia* definieras i den enspråkiga finska *Kielitoimiston sanakirja* som *toimia jonkin saamiseksi tai tuottamiseksi, toimittaa*, 'agera för att erhålla något eller producera något'. Den kan alltså anses vara ett överbe-

grepp för motsvarigheten *ostaa*, 'köpa', i vilken också komponenten *med pengar* ingår.

Den tredje motsvarigheten, *yhdistää*, 'fusionera', som har valts av en student fokuserar på följande steg i processen. När ett företag förvärvar ett annat händer det ofta, dock inte alltid, att det förvärvade företaget fusioneras i moderföretaget.

När de valda motsvarigheterna relateras till den genre som översättningen representerar (ett pressmeddelande) eller till genren nyhetsartikel med samma innehåll (företagsförvärv) kan det konstateras att det på finska är betydligt vanligare att använda verbet *ostaa*, 'köpa' än verbet *hankkia*, 'skaffa' i dessa sammanhang. Också verbet *hankkia* förekommer dock i viss mån, men det är mer frekvent då det är fråga om fast egendom, pengar eller lösöre: ett företag skaffar fastigheter, ett parti skaffar donationer eller en stad skaffar luftrenare till sina fastigheter.

När sökprocesserna och de valda motsvarigheterna relateras till varandra framkommer det att de studenter som valt motsvarigheten *hankkia* har konsulterat endast ett hjälpmedel (MOT sv-fi, kaannos.com eller oversatt.org) eller inte alls har konsulterat något hjälpmedel (år 2009). De som har valt motsvarigheten *ostaa* har oftast konsulterat två hjälpmedel (MOT sv-fi samt något av följande: synonymer.se, MOT Nordic, en parallelltext på finska). Detta visar hur viktigt det är att vara medveten om genrerelaterat språkbruk. De som undervisar i översättning ska uppmana studenterna att alltid ta fram autentiska målspråkliga parallelltexter om det tema källtexten handlar om.

Den näst mest frekventa sökningen både år 2009 och 2015 gäller termen *grossist*, som i originaltexten förekommer två gånger: först i ingressen (exempel 1) och sedan i den första meningen i brödtexten (exempel 2).

- (1) AxIndustries har idag förvärvat LVD Lastvagnsdelar AB (LVD), en marknadsledande grossist med ett brett sorti-

ment av reservdelar till alla vanligt förekommande lastbilar och tunga fordon i Sverige.

- (2) LVD är i huvudsak verksamt som grossist till icke-märkesbundna verkstäder för tunga fordon i Sverige.

Begreppet söktes av alla sex studenter år 2009 och 8 av de 13 studenterna år 2013. Också den professionella översättaren genomförde en sökning på *grossist*.

Fem av de sex studenterna år 2009 och alla de åtta studenterna år 2013 konsulterade endast MOT sv-fi, där de hittade den finska motsvarigheten *tukkukauppias*. Den enda student som år 2009 konsulterade den fritt tillgängliga ordboken *sanakirja.org*, och den professionella översättaren som konsulterade den fritt tillgängliga flerspråkiga termbanken TEPA hittade exakt samma motsvarighet. Trots detta har studenterna och den professionella översättaren en rik variation av motsvarigheter. Resultatet överensstämmer med tidigare resultat om att ordboksanvändarna inte är lika bundna till den motsvarighet som de hittar i en tvåspråkig ordbok när de översätter till sitt förstaspråk som när de översätter till ett andraspråk (jfr t.ex. Kivilehto 2013:211).

De flesta motsvarigheter fungerar bra i sina sammanhang. De komprimerade konstruktionerna i originaltexten, med prepositionsattribut på 15 ord (exempel 1) respektive 7 ord (exempel 2) har eventuellt lett till den stora variationen, då dylika konstruktioner är utmanande att återge på finska (se t.ex. Ingo 2004:202). De har med stor sannolikhet också lett till att en student år 2009 valde en haltande konstruktion med verbet *tukkukaupata*, ett verb som egentligen aldrig används i finskan.

År 2009 gällde den tredje vanligaste sökningen det allmänspråkliga ordet *förekomma*, som i originaltexten hade använts som presens particip. Då var det enbart de tre studenter med svenska som biämne, och eventuellt med litet svagare kunskaper i svenska, som hade genomfört en sökning på det, medan de tre som hade

	2009	2015 ²	Professionell översättare
tukkukauppa 'grosshandel'	2/6	1/13	x
tukkukauppias 'grossist'	2/6	10/13	x
tukkumyynti 'grosshandel'	0/6	1/13	
tukkumyyjä 'grossist'	1/6	0/13	
tukkuliike 'grossistföretag'	0/6	1/13	
tukkutoiminta 'grossverksamhet'	0/6	1/13	
tukkukaupata 'att grosshandla'	1/6	0/13	

Tabell 6: Studenternas val av motsvarigheter till *grossist* åren 2009 och 2015 samt den professionella översättarens val.

svenska som huvudämne inte hade behövt konsultera någon ord-bok för att kunna komma fram till ett adekvat sätt att översätta ordet. De tre som genomförde en sökning sökte ordet i participform i MOT sv-fi. De fann då endast motsvarigheterna *huomaavainen* och *kohtelias*, 'omtänksam', 'artig', och insåg snart att den motsvarigheten inte passade i kontexten (*vanligt förekommande lastbilar*).

År 2015 konsulterade enbart två av de totalt tretton studenterna något hjälpmedel för att kunna hitta en motsvarighet till *förekomma*. Den ena av dem konsulterade MOT sv-fi, sökte ordet i participform och hittade motsvarigheten *esiintyvä*. Det kan alltså konstateras att artikeln *förekommande* i MOT sv-fi har kompletterats med den mer frekventa, dock inte alltid den mest adekvata motsvarigheten *esiintyvä* (se Pilke & Puskala 2010:442).

2 Antalet motsvarigheter år 2015 är högre än antalet studenter, eftersom några studenter har använt olika motsvarigheter i de två meningar som *grossist* ingår i.

Den andra studenten konsulterade den fritt tillgängliga flerspråkiga *sanakirja.org*, sökte också ordet i participform och hittade motsvarigheterna *avoin* och *avomielinen*, ’öppen’, ’öppen-hjärtig’. Hen använde sedan ordet *avoin* i sin översättning utan att reflektera kring kontexten, vilket hen borde ha gjort.

År 2015 gällde den tredje vanligaste sökningen den ekonomiska termen *omsätta*, vilken söktes av åtta av de totalt tretton studenterna. År 2009 konsulterade ingen student några hjälpmedel när de översatte termen till finska. Alla studenter år 2009 och alla studenter förutom en använde också den mest adekvata motsvarigheten till *x omsätter y kronor* i sina översättningar: de valde ett uttryck med genitivattribut och verbalsubstantiv och kopulaverbet *olla: x:n liikevaihto on y kruunua*. Den enda student som hade valt en annan lösning hade konsulterat den fritt tillgängliga flerspråkiga *sanakirja.org* och anger i sitt sökprotokoll att hen i sin sökning har använt det synonyma verbet överföra. Även om hen inte har bokfört en sökning i den fritt tillgängliga *synonymer.se* är det mycket troligt att hen först har hittat den resursen genom en googlesökning, tagit det första synonyma ordet där och först därefter hittat motsvarigheten *siirtää*, ’överföra’ i *sanakirja.org*. Detta har resulterat i en misslyckad översättning.

4. Slutdiskussion

Både undersökningen 2009 och undersökningen 2015 har visat att studenterna enbart söker motsvarigheter i två- eller flerspråkiga ordböcker på nätet när de översätter till sitt förstaspråk. År 2009 konsulterade en av de sex studenterna i undersökningen några gånger en pappersordbok, år 2015 gjorde ingen detta. Även om det rör sig om ett mycket begränsat antal informanter stöds resultatet av de praktiska erfarenheterna på kurser i översättning som jag har undervisat i.

Om studenterna inte hittade en adekvat motsvarighet i det första hjälpmedlet de konsulterade fortsatte de år 2009 ofta med sökningar i en enspråkig svensk ordbok, *MOT Norstedts*. År 2015 användes *MOT Norstedts* inte en enda gång trots att den fortfarande ingår i MOT. Däremot genomförde studenterna sökningar i varierande hjälpmedel: i de fritt tillgängliga *sanakirja.org* och *synonymmer.se*, och i den flerspråkiga *MOT Nordic*, som anger motsvarigheter på de nordiska språken, finska och engelska.

Orsakerna till att studenterna inte längre anlitar *MOT Norstedts* kan vara många. En av dem är antagligen att deras kunskaper i andraspråket svenska inte räcker för att kunna tillgodogöra sig innehållet i en enspråkig svensk ordboksartikel.

Studenterna valde både år 2009 och 2015 oftast första alternativet som de hittade i en två- eller flerspråkig ordbok. De flesta anlidade nästan enbart den tvåspråkiga MOT-ordboken. Detta arbetssätt är typiskt för noviser inom översättning, med en stark tilltro till en tvåspråkig ordbok som en källa som ger alla tänkbara motsvarigheter på målspråket (jfr Pilke & Puskala 2013:155).

År 2015 skiljde sig dock en student från mängden. Hen anlidade inte MOT en enda gång, utan hen använde googlesökning, valde sedan någon av de fritt tillgängliga ordböckerna där ordet ingick och nöjde sig med den motsvarighet dessa resurser gav. Hens strategi resulterade i en mycket inadekvat översättning.

Studenterna har alltså inte ännu lärt sig att vara kritiska mot ordböcker, trots att de på kurser i översättning har fått veta att betydelsen hos ett ord eller uttryck i originaltexten inte alltid motsvarar den grundbetydelse som en ordbok ger. Där tycks dock åldern spela en viss roll: år 2015 använde de tre studenter som fyllt fyrtiofem fler hjälpmedel per sökning än de yngre studenterna.

I tidigare undersökningar (t.ex. hos Atkins & Varantola 1998:110) har det kommit fram att facktermer inte vållar lika mycket svårigheter vid sökning som allmänspråkliga ord där motsvarigheten på målspråket är kontextbunden. De två aktuella studier-

na visar dock att det är fråga om ett mångfasetterat fenomen. Det är oftast lätt att hitta en motsvarighet till en etablerad fackterm som förekommer endast inom ett fackområde som t.ex. *omsätta* eller *grossist*. Däremot är det betydligt svårare att hitta en motsvarighet till en fackterm som representerar flera olika begrepp inom många fackområden, t.ex. *förvärva*. Samma gäller också fackområden som utvecklas snabbt.

Studien visar att det mellan åren 2009 och 2015 har skett en stor ändring i hur mycket studenterna hinner översätta under en testsituation på ca 90 minuter. Också antalet sökningar relaterat till antalet översatta ord har ökat. Detta antyder att studenternas kunskaper i svenska har försvagats en del på sex år, då de dels hinner översätta ett kortare avsnitt, dels söker målspråkliga motsvarigheter till fler ord eller uttryck än tidigare. (Om den sjunkande kunskapsnivån se t.ex. Takala 2016:6.)

De som undervisar i översättning ska i fortsättningen ännu tydligare poängtera hur viktigt det är att kontrollera om de målspråkliga ord och uttryck som studenten hittar i en tvåspråkig ordbok faktiskt används i målspråkliga texter med liknande tema. De ska också uppmuntra studenterna att medvetet utveckla sitt förstaspråk genom att regelbundet läsa texter inom olika genrer. Att man inom översättningsvetenskap inte talar om förstaspråk eller modersmål utan om A-språk (se t.ex. Vetenskapstermbanken i Finland) är ett medvetet val. Språket är det viktigaste verktyget för en översättare som hen hela tiden ska utveckla, inte bara något som man tillägnar sig som barn och som man sedan kan bra.

Följande steg i studien är att jämföra hur studenterna uppfattar sökord dvs. undersöka vad de söker och speciellt vad de *inte* söker. Den fortsatta studien innefattar en jämförelse mellan studenters och professionella översättares sätt att arbeta när de översätter fackspecifika texter (se Puskala 2011).

Litteratur

Ordböcker

- ilmainensanakirja.fi* <www.ilmainensanakirja.fi> (mars 2016).
- kaannos.com* <kaannos.com> (mars 2016).
- Kielitoimiston sanakirja* <www.kielitoimistonsanakirja.fi> (mars 2016).
- Lexin* <lexin.nada.kth.se/lexin/> (mars 2016).
- MOT Nordic*. Begränsad tillgänglighet på intranätet för Vasa universitets personal och studerande (mars 2016).
- MOT Norstedts = MOT Norstedts Svensk ordbok*. Begränsad tillgänglighet på intranätet för Vasa universitets personal och studerande (mars 2016).
- MOT sv-fi = MOT Ruotsi*. Begränsad tillgänglighet på intranätet för Vasa universitets personal och studerande (mars 2016).
- oversatt.org* <oversatt.org> (mars 2016).
- sanakirja.org* <www.sanakirja.org> (mars 2016).
- Stora svensk-finska ordboken* = Göran Karlsson m.fl. (1982–1986):
Iso ruotsalais-suomalainen sanakirja – Stora svensk-finska ordboken 1–3. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- synonymer.se* <www.synonymer.se> (mars 2016).
- Tekniikan ja kaupan sanakirja* (1995). Jyväskylä/Helsinki: Gummerus.
- TEPA = Terminologicalentralen TSK:s termbank*. <www.tsk.fi/tepa/netmot.exe?UI=svgr&height=158> (mars 2016).
- Vetenskapstermbanken i Finland*. <tieteentermipankki.fi/wiki/K%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6stiede:A-ty%C3%B6kieli> (mars 2016).

Annan litteratur

- Atkins, B. T. Sue & Krista Varantola (1998): Language Learners Using dictionaries: The Final Report on the EURALEX/AILA Research Project on Dictionary Use. I: B. T. Sue Atkins (ed.): *Using Dictionaries. Studies of Dictionary Use by Language Learners and Translators*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 21–63.
- Bergenholtz, Henning & Sven Tarp (1994): *Manual i fagleksikografi. Udarbejdelse af fagordbøger – problemer och løsningsforslag*. Herning: Systime.
- Boogaards, Paul (1998): What Type of Words do Language Learners Look Up? I: B. T. Sue Atkins (ed.): *Using Dictionaries. Studies of Dictionary Use by Language Learners and Translators*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 151–158.
- Eskelinen, Juha & Mikel Garant (2011): ICT practices among undergraduate English translation students at the University of Helsinki. I: Mikel Garant m.fl. (red.): *Current Trends in Training European Translators & Interpreters – a Selection of Seminar Papers from ESSE10*, 21–42 <http://www.cctl.org/uploads/5/2/4/3/5243866/final_whole_book_2011-djho03.pdf> (februari 2016).
- Iisa, Katariina, Hannu Oittinen & Aino Piehl (1999): *Kielenhuollon käsikirja*. Jyväskylä: Yrityskirjat.
- Ingo, Rune (2004): *Finska som andraspråk*. Lund. Studentlitteratur.
- Kivilehto, Marja (2013): Översättning i olika språkriktningar – så olika men ändå så lika? I: Jan Lindström m.fl. (red.): *Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid Trettiotredje sammankomsten för svenskans beskrivning*, 204–213. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144498/Svenskans%20beskrivning%2033.pdf>> (maj 2016).

- Mackintosh, Kristen (1998): An Empirical Study of Dictionary Use in L2–L1 Translation. I: B. T. Sue Atkins (ed.): *Using Dictionaries. Studies of Dictionary Use by Language Learners and Translators*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 123–150.
- Pakkala-Weckström, Mari (2011): Students' working methods & motivation in teaching University level translation. I: Garant m.fl. (red). *Current Trends in Training European Translators & Interpreters – a Selection of Seminar Papers from ESSE10*, 87–102. <http://www.cttl.org/uploads/5/2/4/3/5243866/final_whole_book_2011-djh003.pdf> (februari 2016).
- Pakkala-Weckström, Mari (2015): Students' data mining skills in second-year undergraduate translation. I: Garant m.fl. (red.): *Current Trends in Translation Teaching and Learning*, 2, 139–170. <http://www.cttl.org/uploads/5/2/4/3/5243866/chapter_5_cttl_pakkala-weckstr%C3%B6m_cttl_2015.pdf> (februari 2016).
- Pilke, Nina (2008): Ordboksanvändning hos blivande språkexperter och hos professionella översättare. *LexicoNordica* 15, 135–153.
- Pilke, Nina & Jaana Puskala (2010): Vad heter *förvärv* på finska? Användningen av hjälpmedel när blivande språkexperter översätter. I: Harry Lönnroth m.fl. (red.): *Nordiska studier i lexicografi* 10. Tammerfors: Tammerfors universitet – Språkrådet i Norge, 432–445.
- Pilke, Nina & Jaana Puskala (2013): Kummitussanat ja kummalliset esimerkit käyttäjänkin kontolla? Sanakirjan käyttäjän etiikka osana kieliasantuntijuutta. I: Laura Tyysteri & Kaisa Lehtosalo (red.): *Hyvä sanakirja. Tieteellisiä, käytännöllisiä ja eettisiä näkökulmia leksikografiaan*, 154–173. <<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/103550/Hyv%C3%A4Sanakirja.pdf?sequence=2>> (maj 2016).
- Puskala, Jaana (2003): *Fackkommunikativ kompetens, i synnerhet textuell. Finsk- och svenskspråkiga ekonomie studerande informerar på svenska om ett företagsförvärv*. (Acta Wasaensia Nr 116, Språkvetenskap 24). Vasa: Universitas Wasaensis.

Puskala, Jaana (2011): Att översätta ett pressmeddelande till finska.

I: Sinikka Niemi m.fl. (red.): *Svenskan i Finland 12*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 215–223.

Takala, Sauli (2016): Miten suomea ja ruotsia osataan äidinkielenä ja toisena kansalliskielenä peruskoulun ja lukion päättövaiheessa? <http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/toiminta/perusoikeudetjademokratia/6F38aZgyl/Takala_raportti.pdf> (maj 2016).

Tarp, Sven (2008): Kan brugerundersøgelser overhovedet afdække brugernes leksikografiske behov? I: *LexicoNordica* 12, 5–32.

Jaana Puskala
universitetslektor, FD
Vasa universitet
PB 700
FI-65101 Vasa
jaana.puskala@uva.fi